

Сусветная скарбніца

"А вы яшчэ не каштавалі пушчанскае паветра? Кажуць, што яго можна піць"

Гэта адзін з найбольш вядомых у свеце беларускіх брэндаў. Гэта мясціны, у якія на працягу стагоддзяў прыязджала шмат тытулаваных асобаў: літоўскіх князёў, польскіх каралёў, рускіх цароў, савецкіх генсекаў і іншых высокіх чыноўнікаў. Гэта самы старажытны і самы вялікі ў Еўропе лес. У рэшце рэшт — гэта край незвычайнай прыгажосці і "ласае" месца для многіх вучоных, бо тут захавалася шмат рэдкіх жывёл і раслін. Гэта лес, пра які гавораць, што яго выратаваў зубр, а цяпер ён выратаўвае зубра. Зразумела, гаворка вядзецца пра Белавежскую пушчу.

Белавежская пушча як стары некрануты лес узгадваецца яшчэ ў Іпацьеўскім летапісе (983 год). У XIII стагоддзі падобныя лясы займалі плошчу ад Балтыйскага мора да Буга і ад Одэра да Дняпра, але паступова лес вынішчаўся і на сёння толькі тут захаваліся бязмежныя лясныя масівы. Асобныя з раслін і жывёл толькі ў гэтых мясцінах жывуць у дзікіх умовах. За захаванасць старажытнай прыроды нацыянальны парк Белавежская пушча ў 1992 годзе рашэннем ЮНЕСКА быў уключаны ў спіс Сусветнай прыроднай спадчыны чалавецтва, у 1993 годзе ЮНЕСКА надало яму статус біясфернага запаведніка. А ў 1997 годзе нацыянальны парк быў ўзнагароджаны дыпламам Савета Еўропы як адна з эталонных прыродаахоўных устаноў. Вядома, каб трымаць сусветную марку, пушчы даводзіцца "працаваць". Так, тэрыторыя нацыянальнага парку паступова павялічваецца. Еўрапейскія эксперты выказалі шэраг рэкамендацый па далейшым захаванні пушчы. Сярод іх выпрацоўка адзінай сістэмы кіравання пушчай у абедзвюх дзяржавах, на тэрыторыі якіх яна знаходзіцца (у Беларусі гэта каля 160 тысяч гектараў і ў Польшчы каля 60 тысяч), стварэнне ўмоў для міграцыі капітных жывёл. Па тэрыторыі пушчы праходзіць беларуска-польская мяжа, драпежнікі, такія, як рысь, могуць свабодна парушаць яе, а вось, напрыклад, аленям праз сетку не прабрацца. Зараз навукоўцамі разглядаецца ідэя стварэння адкрытых калідораў, па якіх жывёлы маглі б

свабодна перамяшчацца па пушчы, прычым стварацца яны будуць у тых месцах, дзе гістарычна праходзілі звярыныя сцяжыны. Сярод заўваг міжнародных навукоўцаў — неабходнасць знізіць прэс на экасістэму парку шляхам знішчэння дарожнай сеткі, і паступова некаторыя дарогі на тэрыторыі пушчы будуць ліквідавацца. Намеснік дырэктара па навуцы Васіль Арнольбік заўважае, што калі назіраць з космасу, пушча выглядае як вялізнае зялёнае палатно ў акружэнні белых (урбанізаваных) тэрыторый. Землі вакол пушчы меліяраваныя, што не лепшым чынам уплывае на прыроду, і таму сярод задач, якія стаяць перад навукоўцамі, — аднаўленне гідралагічнага рэжыму. Так, зараз распрацоўваецца праект па ўнікальным нізінным балоце Дзікае, плануецца абвадняць яго, бо паступовае зарастанне былых асаковых уладанняў дрэвамі, напрыклад, адбіваецца на тым, што памяншаецца тэрыторыя, на якой можа гнездавацца вяртлявая чаротаўка — птушачка, якая знікае ў Еўропе.

Але не будзем забывацца пра тое, што пушча, гэта і выдатны турыстычны аб'ект, які вабіць людзей з розных куткоў свету. Прынамсі, трапіць у самае сэрца пушчы немагчыма, але і ў адкрытай для турыстаў рэкрэацыйнай зоне (якая займае ўсяго 5,1 працэнта тэрыторыі нацпарку), можна пабачыць шмат дзівосаў. І колькасць наведвальнікаў пушчы штогод павялічваецца. Так, калі ў 2007 годзе сюды прыехала 189 тысяч турыстаў, у 2008 ужо каля 280 тысяч, і сёлета ўжо назіраецца прырост. Кожны дзясяты з наведвальнікаў — іншаземец. Сюды прыязджаюць многія высокія асобы, паслы, кіраўнікі сумесных прадпрыемстваў, вучоныя і проста людзі, якія жадаюць даведацца, што ўяўляе сабой Беларусь.

Пушча — гэта адна з візітовак нашай краіны, акрамя таго, сёлета ў верасні яна будзе святкаваць сваё 600-годдзе. Госці могуць спыніцца ў трохзоркавым гасцінічным комплексе альбо ў гасцявых дамках. З верасня пачне працаваць новая недарагая гасцініца ў вёсцы Каменюкі, плануецца, што сюды змогуць прыязджаць на аздараўленне дзеці і моладзь.

Рэканструююцца вальеры, да юбілею плануецца пашырыць рэстаран. Узводзіцца будынак, у якім будзе размяшчацца экалага-асветніцкі цэнтр і новы музей, адзіны ў сваім родзе ў Еўропе. Абноўлены музей стане ў два разы большы за стары, і тут можна будзе не толькі пазнаёміцца з раслінамі ды жывёламі, але і даведацца пра гісторыю краю. Распрацаваны новыя турыстычныя маршруты, пешыя і веласіпедныя. Прычым турысты тут выдатна змогуць абыходзіцца і без экскурсаводаў, дарожкі пазначаны, выпушчаны буклеты, у якіх пададзена карта маршруту і ёсць інфармацыя пра некаторыя сакрэты пушчы.

Хочаце набрацца моцы — тады вам варта наведаць 600-гадовы дуб. Нашы продкі верылі, што такія дрэвы энергетычна падсілкоўваюць людзей. Дадаюць ім здароўя, а мо і выконваюць жаданні. Але гэты дуб, што ў дыяметры каля 200 сантыметраў і вышынёй большы за 28 метраў — не самы стары. Найбольш старажытныя дрэвы растуць у запаведнай зоне, яны з'яўляюцца сведкамі яшчэ тых часоў, калі тут палявалі без зброі. Прынамсі, існуе меркаванне, што менавіта дзякуючы паляванню пушча захавалася. Так, падчас вялікіх царскіх паляванняў тут забівалася шмат жывёл, але, між тым, яны ахоўваліся, падкормліваліся. Дарэчы, першае ахоўнае правіла тут было ўведзена Ягайлам. У 1409 годзе, пасля сходу ў Брэсце, дзе Ягайла і Вітаўт пакляліся сумесна змагацца супраць рыцараў Тэўтонскага ордэна, Ягайла выдаў указ, паводле якога паляваць тут дазвалялася толькі яму, Вітаўту і запрошаным гасцям. У 1538 годзе выдаецца закон караля Жыгімонта Першага аб ахове лясоў і звяроў пушчы, з 1577 года пакладзены пачатак апеці над зубром. На працягу многіх стагоддзяў пушча ўражвала тых, хто сюды прыезджаў. Тут палявалі Аляксандр II, Аляксандр III, Мікалай II. Дарэчы, падчас Другой сусветнай вайны, пры акупацыі пушчы нямецкімі войскамі, менавіта "паляўнічы патэнцыял" паспрыяў таму, што лясы тут не вынішчаліся. Найбліжэйшы паплечнік Гітлера Герман Герынг прапанаваў стварыць тут узорную паляўнічую гаспадарку рэйха, куды пасля вайны можна будзе запрашаць самых тытулаваных асобаў. А вось падчас першай сусветнай вайны пушча пацярпела моцна — за два гады нямецкай акупацыі было вывезена ў Германію 4,5 мільёна кубаметраў драўніны, а для яе транспарціроўкі пракладзена каля 300

кіламетраў вузкакалейных чыгунак. Па адной з такіх вузкакалеек зараз праходзіць турыстычны маршрут, праўда, дарога гэта зараз пакрытая асфальтам, але яна так і засталася вузкай, і дзве машыны на ёй не размінуцца. У машыне па ёй едзеш, як па вялікім зялёным тунэлі. Дарэчы, усе маршруты ў пушчы закальцаваныя. Падарожнік, які едзе тут, можа заўважыць, што краявіды ў пушчы ніколі не паўтараюцца. Тут няма аднолькавага лесу. Ён пастаянна мяняецца. То гэта грабавая дуброва — глухі цёмны лес, у якім не расце кустоўя, вялізныя дрэвы проста не прапускаюць сонечныя прамяні да зямлі. То гэта зачараваныя дрэвы, што стаяць-адлюстроўваюцца ў вадзе асфальтавага колеру. То захлаплены лес — на старых паваленых дрэвах кватаруе шмат розных істот. То чарнічныя мясціны (прынамсі, мяркуецца, што ў гэтым годзе тут будзе неблагі ўраджай, так, што турысты змогуць паласавацца дарамі лесу). Ёсць тут і кляновыя лясы (так, клён часта сустракаецца ў мяшаных масівах, але калі з яго складаецца цэлы лес — гэта ўжо геабатанічная сенсацыя). У пушчы захаваліся лясы, дзе растуць натуральныя кляноўнікі, якім больш за 150 гадоў. Белавежскія ясеннікі — гэта таксама напамін пра лясы Еўропы, якія знікаюць. Такія куточки — вялікая рэдкасць, бо для ясеня неабходна вельмі спецыфічная камбінацыя экалагічных умоў. У запаведнай зоне захаваны і лясы са скальным дубам, які вельмі рэдка сустракаецца ў натуральным пражыванні. Ёсць тут і прыродны феномен — скальны дуб з трыма стваламі. 20 гадоў таму ў пушчы знойдзена бяроза з капам (наростам) у выглядзе галавы зубра, ля якой вельмі любяць фатаграфаваліся турысты. Тут шмат гіганцкіх дрэў, некаторыя з якіх сягаюць у вышыню амаль на 50 метраў...

Лясная казка

І дзе, як не ў самым старым і вялікім лесе, жыць Дзеду Марозу. У пушчы створана яго шыкоўная рэзідэнцыя, дзе гасцей прымаюць круглы год. Прычым, дарослых гэта месца вабіць не менш, чым дзяцей. Расіяне, што прыезджаюць сюды не першы раз, прызнаюцца, што беларускага Дзеда Мароза яны ўпадабалі больш за свайго. Чым жа іх так уражвае наш чароўны дзядок? Ці не сваімі касцюмамі? На кожны сезон года ў яго новае адзенне, так, зараз дзядуля сустракае гасцей у вышыванай сарочцы і саламянай кароне. А мо таму, што белавежскі персанаж — гэта не чараўнік з

гучным басам, а проты і адкрыты дзядок і, падаецца, такі родны, блізкі. Ды і жыве ён не ў палацах ледзяных, а ў драўлянай хаце разнай-размаляванай. І жывая елка пад Новы год тут нараджаецца самая вялікая ў Еўропе (40 метраў).

А вы яшчэ не каштавалі пушчанскае паветра? Кажуць, што яго можна піць. І гэта сапраўды так.

P. S. Зараз у інтэрнэце вядзецца галасаванне, на якім выбіраюцца 7 цудаў свету. Белавежская пушча знаходзіцца ў пяцёрцы лідараў у сваёй намінацыі "Лясы, нацыянальныя паркі і запаведнікі". Дзядуля Мароз абяцаў пачараваць, каб наш выдатны куток набраў як мага больш галасоў. Мо і вы яго падтрымаеце на сайце www.New7Wonders.com

Зараз у інтэрнэце вядзецца галасаванне, на якім выбіраюцца 7 цудаў свету. Белавежская пушча знаходзіцца ў пяцёрцы лідараў у сваёй намінацыі "Лясы, нацыянальныя паркі і запаведнікі". Дзядуля Мароз абяцаў пачараваць, каб наш выдатны куток набраў як мага больш галасоў. Мо і вы яго падтрымаеце на сайце www.New7Wonders.com

Алена Дзядзюля

Источник: Звезда.-2009.-18 чэрв.-С.5.